

Queer = Avvikande eller Queer = Inkluderande?

- En queerteoretisk studie på några 9:ors syn på sin sex- och samlevnadsundervisning med fokus på genus och sexuell identitet.

Av: Marie Andersson
Handledare: Anna Adeniji

ABSTRACT

This paper describes what some 9th grade students think of their sex education in school, especially when it comes to gender, sexual identity, norms and deviation. I have been using group interviews in two different schools, two groups per school. The result of the students' answers have been analysed on the basis of queer theory focusing on gender and sexual identity. The result of the study shows that the students consider their sexual education to be lacking, especially when it comes to gender, sexual identity, norms and deviation. Another conclusion of the analysis is that a sex education grounded in queer theory would be more inclusive.

Keywords: Sex education, gender, sexual identity, norms and deviation and queer theory.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING:

1. INLEDNING	5
2. BAKGRUND, SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	5
2.1 Sex- och samlevnadsundervisningen i Sverige	6
2.2 Syfte och frågeställningar	7
3. TIDIGARE FORSKNING	7
4. TEORETISK UTGÅNGSPUNKT	8
4.1 Queerteori	8
4.2 Definitioner:	10
4.2.1 Genus	10
4.2.2 Sexuell identitet	11
5. METOD OCH MATERIAL	11
5.1 Intervju som metod	11
5.2 Urval	12
5.3 Etik	13
5.4 Genomförande av intervjuerna	13
5.5 Bearbetning av material	14
5.6 Metodkritik/reflektion	14
5.7 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet	15
6. ANALYS	16
6.1 Elevernas syn på den sex- och samlevnadsundervisning de fått i grundskolan	16
6.1.1 Hur undervisningen går till	16
6.1.2 Hur uppfattar eleverna i årskurs 9 den sex- och samlevnadsundervisning de fått i grundskolan?	17
6.1.3 Myten om mödomshinnan	18
6.1.4 Relationen mellan skola och föräldrar	19
6.2 Kön och genus i undervisningen	20
6.2.1 Könseparerade grupper	21
6.2.2 Makt och sex	23
6.3 Normer och avvikelser kring sexualitet och sexuella praktiker	24
6.3.1 Hora som skällsord	24
6.3.2 Bög som skällsord	27
7. SAMMANFATTANDE DISKUSSION	30
7.1 Förslag på vidare forskning	32
7.2 Slutord	33
8. BILAGOR	35
8.1 Bilaga 1	35
8.2 Bilaga 2	35
9. KÄLLFÖRTECKNING	36
9.1 Tryckta källor	36
9.2 Otryckta källor	37

1. INLEDNING

Jag minns inte den sex- och samlevnadsundervisning jag, antagligen, fick för cirka 20 år sedan. Insikten om vikten av detta ämne har växt allt mer efter att min medvetenhet inom genus och HBTQ-frågor har blivit större.¹ Sex och samlevnad är något som upptar en oerhört stor del av tankegångarna hos de elever jag kommer att möta i mitt framtida läraryrke. Skolans uppgift är att ge en så mångsidig syn och kunskap i ämnet som möjligt. Forskning visar att skolundervisning i ämnet är, och har varit, minst sagt undermålig. Skolans sex- och samlevnadsundervisning fick underkänt enligt en enkätundersökning som Barnombudsmannen (BO) genomförde 2003. I den framkommer det att elever lär sig mest av tv-serier, tidningars rådgivningsspalter och porr.² Jag vill själv i framtiden få möjlighet att undervisa i sex- och samlevnad och har ett intresse för att göra det på allra bästa sätt. Självklart är det utifrån mitt eget perspektiv vad som jag anser är ”på allra bästa sätt”, mycket handlar om att man inte ska ha normer utifrån genus och/eller sexuell identitet. Men jag vill också, som undervisningen enligt läroplanen ska, ha ett elevperspektiv. Detta examensarbete utgår från elevernas perspektiv, vad tycker dem om seksualkunskapen, hur skulle de vilja ha det? Jag ville själv se vad eleverna säger och också ta reda på hur de skulle vilja förbättra undervisningen. För att få reda på detta har jag gruppintervjuat elever i nionde klass i två olika skolor. Jag kommer att titta på sex och samlevnadsundervisningen med fokus på genus och sexuell identitet. Dessa kategoriseringar är grundläggande för hur vi människor ser på varandra och oss själva och därför viktiga perspektiv i min undersökning.

Forskning kring sex och samlevnadsundervisning ur just ett elevperspektiv saknas. Det är en högst relevant och aktuell fråga eftersom Skolverket nu äntligen har förstått vikten av ämnet och nyligen startat en kurs för lärare och annan personal som redan jobbar med och bland ungdomar. Den tidigare nämnda undersökningen har dessutom några år på nacken, så det skulle också vara intressant att se om dagens sex- och samlevnadsundervisning är bättre än den var för några år sedan.

2. BAKGRUND, SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

I första delen av det följande avsnittet kommer jag att ge en kort bakgrund till ämnet sex- och samlevnad och kontextualisera det för att förklara varför ämnet är relevant och aktuellt. Efter det följer en beskrivning av uppsatsens syfte och frågeställningar.

---

¹ HBTQ = Homo, Bi, Trans och Queer

² Barnombudsmannens årsrapport (2004), *Älskar, älskar inte: om barns och ungas nära relationer*, Stockholm: Barnombudsmannen

2.1 Sex- och samlevnadsundervisningen i Sverige

Sex- och samlevnadsundervisningen i svenska skolan blev obligatoriskt 1955 och den förändringen hade tydliga kopplingar till folkhemmets idéer om att skapa en välmående befolkning genom samhällelig upplysning.³ Det skedde en förskjutning i förhållningssätt, från att ha förespråkade avhållsamhet insåg bland annat den så kallade Ungdomsvårdskommittén att ungdomen istället behövde lära sig hur de kan skydda sig mot oönskade graviditeter och könssjukdomar. I och med detta blev Sverige det första landet i världen med obligatorisk sex- och samlevnadsundervisning i skolan.⁴

Sex- och samlevnadsundervisningen i skolan är ett område som med jämna mellanrum genererar debatt eller är föremål för politisk intervention.⁵ Så är också fallet idag, för tillfället från två olika håll. Vissa parter anser till exempel att skolan inte undervisar tillräckligt mycket och på ett nöjaktigt sätt om sex och samlevnad. Skolverket har därför nyligen startat en kurs i ämnet för redan utbildade lärare på 7,5 hp. med påbackning av bland annat RFSU (Riksförbundet För Sexuell Upplysning). År 1999 gjordes en riksomfattande undersökning av Skolverket på regeringens uppdrag och kom fram till att undervisningen var undermålig.⁶ RFSU och många med dem vill sedan att det ska vara en obligatorisk kurs på samtliga lärarutbildningar i landet. Som det ser ut i dag finns det knappt någon utbildning inom sex- och samlevnad alls, i bästa fall som valbar, valfri kurs. Ett exempel är här på Södertörns egen lärarutbildning där ämnet inte ens finns som ett tillval inom biologin.

Motståndarna å andra sidan menar att eleverna, inom sex- och samlevnadsundervisningen, lär sig *för* mycket i skolan. Under hösten 2009 visade man i Skolfront, ett TV-program från Utbildningsradion (UR), två föräldrar en film från en sex- och samlevnadslektion i deras barns klass. Just denna lektion hade de besök av en informatör från RFSU som informerade om analsex. Det föräldrarna reagerade kraftigast emot var dels informatörens språk, som de uppfattade som mycket grovt, men också på att de tyckte att informatören förespråkade analsex. (Till saken hör att det inte alls gjordes reklam utan snarare informerades för att de som vill ha/har analsex ska veta hur de på bästa sätt gör för att skydda sig själv

---

³ Bäckman, Maria (2003), *Kön och känsla. Samlevnadsundervisning och ungdomars tankar om sexualitet*, Stockholm: Makadam s. 55 - 56

⁴ Bäckman, Maria (2003), *Kön och känsla. Samlevnadsundervisning och ungdomars tankar om sexualitet*, Stockholm: Makadam s. 11

⁵ Bolander, Eva (2009), *Risk och bejakande. Sexualitet och genus i sexualupplysning och sexualundervisning i TV*, Linköping: Department of Behavioural Sciences and Learning, Linköpings universitet. (avhandling) s. 9

⁶ Nationella kvalitetsgranskningar 1999 (2000), *Skolors arbete mot mobbning och annan kränkande behandling: sex- och samlevnadsundervisningen: undervisningen om tobak, alkohol och andra droger*, Stockholm: Statens skolverk

och sin partner.) Debatten tog sedan fart i Skolfronts egen studio och en av de medverkande där, författaren och debattören Roland Poirier Martinsson, har också skrivit en kolumn i Svenska Dagbladet⁷ där han menar att RFSU kör över föräldrarna när det kommer till deras barns uppfostran. RFSU svarade på denna kolumn på sin egen hemsidas debattsida;

”Ungdomar lever idag i ett samhälle där sex är ständigt närvarande. (...) Problemet är att för få vuxna pratar med dem om det”.⁸

Det är just detta som är problemet, de vuxna i hemmet pratar ofta inte med ungdomarna och ungdomarna vill inte heller prata med någon vuxen i hemmet om det, hur mycket Martinsson än vill det. Vidare i svaret står att läsa:

”Visst finns det föräldrar som gärna samtalar med sina barn och ungdomar om sex och relationer, men det finns också många föräldrar som avstår eftersom de själva tycker att de saknar kunskaper”.⁹

Det är just här skolan och andra former av sexualundervisning är viktig och välbehövlig, eftersom långt ifrån alla kan få adekvat kunskap om sex och samlevnad någon annanstans.

2.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur elever ser på sin sex- och samlevnadsundervisning och analysera elevernas syn, med fokus på genus och sexuell identitet.

Min övergripande frågeställning är ”Hur ser eleverna i årskurs 9 på den sex- och samlevnadsundervisning de fått i grundskolan?”. Jag vill även ta reda på:

- ”Hur ser eleverna i årskurs 9 på undervisningen kring kön?” och
- ”Hur ser eleverna i årskurs 9 på undervisningen kring sexuella identiteter, normer och avvikelser?”

---

⁷ Poirier Martinsson, Roland (2009), *Undervisning eller sexpropaganda?*, SvD (091019)

⁸ RFSU:s hemsida, www.rfsu.se, (100811)

⁹ RFSU:s hemsida, www.rfsu.se, (100811)

3. TIDIGARE FORSKNING

Det finns en hel del forskning om sex- och samlevnadsundervisning; till exempel *Risk och bejakande* av Eva Bolander, *Sex och snusk* av densamme och *Kärlek känns! Förstår du* av Erik Centerwall. Jag har fokuserat på en avhandling som jag tycker har relevans för min uppsats; *Kön och känsla – Samlevnadsundervisning och ungdomars tankar om sexualitet* av Maria Bäckman, etnolog verksam vid Stockholms Universitet. Avhandlingen utreder bland annat gränserna mellan vad som är tillåtet och förbjudet i sex- och samlevnadsundervisningen.¹⁰ En slutsats hon kommer fram till är att det ”gamla” inpräntade sättet att se på relationen mellan kön och sexualitet tyvärr ändå har övertagat i även nydanande, modern och progressiv undervisning. Bäckmans avhandling har även inspirerat mig i mitt analysarbete genom att jag har fokuserat på liknande teman som henne. Hon har till exempel tematiserat sin avhandling utifrån; homosexualitet och hora, mitt fokus ligger som sagt på genus och sexuell identitet. När Bäckman skriver om homosexualitet gör hon det utifrån ett genusperspektiv. Att det finns fördomar om folks sexualitet beror på om de håller sig till eller bryter de sociala könen gränser och/eller koder. I reglerna kring genus sker ett icke-bejakande av den kvinnliga sexualiteten. Om kvinnan/tjejen går över gränsen av vad som anses tillåtet den kvinnliga sexualiteten, som till exempel att hon har flera sexpartners, får hon ofta epitetet hora. Hon skriver också om behovet av queerteori (vilket jag kommer att förklara vad det är i nästa avsnitt) i skolan för att motarbeta det normativa kring sexualitet och könstillhörighet.

4. TEORETISK UTGÅNGSPUNKT

I detta avsnitt kommer jag att kort beskriva den teori jag har använt mig av i min analys, närmare bestämt queerteori. Jag kommer även att definiera genus och sexuell identitet för att tydliggöra vad jag lägger in för mening i just de ordvalen.

Jag har valt att använda mig av queerteori, istället för den mer vanligt förekommande genusteorin. Anledningen till varför jag använder queerteori istället för genusteori är att genusteorin är tydligt kopplad till idéer om heteronormativitet och det saknas perspektiv som jag istället kan hitta inom queerteorin.

---

¹⁰

Bäckman, Maria (2003), *Kön och känsla. Samlevnadsundervisning och ungdomars tankar om sexualitet*, Stockholm: Makadam

4.1 Queerteori

Queerteorin är framför allt ett kritiskt förhållningssätt till det som uppfattas som det normala och har sitt ursprung i den homopolitiska rörelsen. På grund av detta är det brottet mot *sexuella* normer, strukturer och identiteter som står i fokus.

Men istället för att söka upprättelse och tolerans för de personer som oftast diskrimineras på grund av sin sexuella preferens eller identitet, riktar queer strålkastarljuset mot det påstått normala. Snarare än att kämpa för att likställa homo- och heterosexuallitet, uppmanar queer oss att tänka bortom uppdelningarna. Att helt enkelt vända upp och ner på antagandet att det finns ett normalt och ett onormalt sätt att vara en sexuell kvinna eller man. På så sätt ger oss queer redskap att ifrågasätta samhällets för givet tagna sanningar, vare sig det handlar om genus, sexualitet eller annan form av normalitet.¹¹

Queer är en term som förespråkarna betraktar som mer inkluderande än begreppen gay och lesbisk, att den inbegriper *alla* som ställer sig utanför den normerande heterosexualliteten (även heterosexuella som inte betar sig enligt den heterosexuella normen). Queer ska alltså inte betraktas som en tydlig och avgränsbar identitet.¹² Don Kulick är professor i socialantropologi vid Stockholms Universitet och hans formulering av queer lyder: ”ett ord som betecknar både ett bestämt sätt att analysera och agera i samhället och den identitet som utvecklats tack vare att man genomsöker samhället på just det politiskt medvetna sättet.”¹³

Det finns inte bara *en* queerteori eftersom queer snarare är ett samlingsnamn på olika kritiskt granskande perspektiv på sexualitet.¹⁴ Men en gemensam nämnare queerteoretikerna har är att de vill ha en bredare fokus på sexualiteten i samhället, de vill inte studera det ”avvikande” utan istället undersöka hur sexuella normer uppstår, fungerar, upprätthålls och ifrågasätts. Främst är det den normerande heterosexualliteten som är intressant, den så kallade heteronormativiteten. Man ställer sig frågor som: ”vad är egentligen sexualitet? Hur har synen på sexualitet förändrats historiskt? Vilken relation har sexualitet till föreställningar om kvinnligt och manligt? Och vad har makt med saken att göra?”¹⁵ Tyngdpunkten ligger på att uppmärksamma att sexualitet är något mångtydigt och svårgripbart som inte enkelt går att förklara, ringa in eller avgränsa från andra fenomen. Utan ibland handlar sexualitet om identitet, ibland om en handling, ibland kan man analysera den bäst genom ett normsystem och ibland är

¹¹ Ambjörnsson, Fanny (2006), *Vad är queer?*, Stockholm: Natur & Kultur, s. 9

¹² Ambjörnsson, Fanny (2006), *Vad är queer?*, Stockholm: Natur & Kultur, s. 27

¹³ Kulick, Don (1996), ”Queer Theory: Vad är det och vad är det bra för?” I *Lamda Nordica*. Vol. 2, nr 3-4, s. 9

¹⁴ Ambjörnsson, Fanny (2006), *Vad är queer?*, Stockholm: Natur & Kultur, s. 37

¹⁵ Ambjörnsson, Fanny (2006), *Vad är queer?*, Stockholm: Natur & Kultur, s. 35

den ett begär. En queerteoretiker vill se hur identiteter, handlingar, regler, normer och föreställningar vävs samman till det som kallas sexualitet.¹⁶ En av queerteorins utgångspunkter är att normaliseringen är kopplat till makt.¹⁷

Ett ord som har en väldigt central roll är heteronormativitet. Queerforskaren Tiina Rosenberg definierar heteronormativitet på följande sätt:

Heteronormativitet är enkelt uttryckt antagandet att alla är heterosexuella och att det naturliga sättet att leva är heterosexuellt. Med begreppet heteronormativitet åsyftas i forskningssammanhang de institutioner, strukturer, relationer och handlingar som vidmakthåller heterosexualitet som något enhetligt, naturligt och allomfattande.¹⁸

4.2 Definitioner:

4.2.1 Genus

”Man föds inte till kvinna, man blir det”

Simone de Beauvoirs kända citat som fångar essensen i genusbegreppet.¹⁹ Fanny Ambjörnsson förklarar det som att genus är en kulturellt skapad maktordning relaterad till föreställningar om manligt och kvinnligt.²⁰ Men det finns olika åsikter även inom detta, vissa teoretiker menar att människor agerar som de gör på grund av vilka de är, medan andra menar att man blir den man är på grund av hur man agerar. Ambjörnsson, och även jag, har influerats av det senare, som har sitt ursprung i poststrukturalistiska perspektiv.

Med det menas med andra ord att det inte finns något biologiskt eller naturligt kön som bestämmer våra identiteter som kvinnor och män. Genus är inte en orsak till, utan snarare en effekt av olika sorters handlingar.²¹

---

¹⁶ Ambjörnsson, Fanny (2006), *Vad är queer?*, Stockholm: Natur & Kultur, s. 36

¹⁷ Ambjörnsson, Fanny (2006), *Vad är queer?*, Stockholm: Natur & Kultur, s. 47

¹⁸ Rosenberg, Tiina (2002), *Queerfeministisk agenda*, Stockholm, Atlas

¹⁹ De Beauvoir, Simone (1995), *Det andra könet*, Stockholm: Nordstedt, s. 162

²⁰ Ambjörnsson, Fanny (2004), *I en klass för sig. Genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*, Stockholm: Ordfront s. 12

²¹ Ambjörnsson, Fanny (2004), *I en klass för sig. Genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*, Stockholm: Ordfront s. 12, se även Judith Butler (1990) *Gender Trouble*

Det har inte bara skapats ett genussystem utan även ett system mellan biologiskt kön och genus där samhället har bestämt vad som är normen. Det är inte bara bestämt hur vi ska vara utifrån vilket biologiskt kön vi föds med utan även med vem vi ska ha sex och på vilket sätt.²²

Genus brukar enkelt förklaras som det sociala könet, alltså det kön som vi blir uppfostrade till enligt de normer som finns i samhället, alltså vad som anses kvinnligt och vad som anses manligt.

4.2.2 Sexuell identitet

Detta innebär vad som helst inom sexuell orientering och det är endast en själv som ensam bestämmer vilken sexualitet man anser sig ha. Anledningen till att jag här inte använder mig av den så mycket vanligare benämningen sexuell läggning är att det för mig ibland kan ha en negativ klang.

5. METOD OCH MATERIAL

I följande avsnitt kommer jag att förklara vilken metod jag har använt mig av och hur jag har arbetat med materialet med hjälp av stycken som tar upp urval, etik, genomförande av intervjuer, bearbetning av materialet och till sist metodkritik/reflektion.

5.1 Intervju som metod

Jag genomförde först två korta enskilda förintervjuer med respektive lärare i de två skolorna jag besökte. För trots att jag i uppsatsen har ett elevperspektiv så ville jag få en bättre inblick i hur sex- och samlevnadsundervisningen genomfördes på skolan. Förintervjuerna är inte i fokus för uppsatsens analys utan fungerade snarare som en katalysator för vilka frågor som kunde vara intressanta att ställa i huvudintervjuerna. Efter det kom jag tillbaka för att göra två gruppintervjuer med elever i nionde klass i varje skola, alltså fyra stycken allt som allt, vilka pågick i 45 minuter. Grupperna vid elevintervjuerna var blandade med både tjejer och killar och i varje grupp var de från 5 till 7 elever.

Anledningen till att jag bestämde mig för att använda just gruppintervjuer var för att i en grupp uppstår en dynamik som tillför själva processen något positivt. I en gruppintervju kan det även uppstå nya tankegångar hos respondenterna eftersom de kan triggas igång av något som någon annan i gruppen säger. Respondenterna kan också få nya insikter och det kan göra att det uppstår samtal även mellan deltagarna. Gruppintervjuer handlar inte endast om uttalade ord utan också minst lika mycket om blickar

---

²²

Rubin, Gayle (1975/1997) "The traffic in Women. Notes on the "Political Economy" of Sex" i Nicholson, Linda (red.) *The second Wave. A reader in feminist theory*, New York: Routledge, s. 165

mellan deltagarna, stämningar i rummet, pauser och suckar, vilket kan vara minst lika betydelsefullt.²³ Detta var något jag märkte i intervjusituationerna som föregick denna uppsats, när någon av respondenterna pratade kunde ett enkelt, medhållande ”mmm-ande” från en annan elev göra att eleven kände sig säkrare på sin sak och vågade utveckla sin tanke ytterligare.

En kvalitativ forskningsintervju är ett samspel mellan intervjuaren och respondenterna. I en gruppintervju pågår detta samspel också respondenterna emellan. Ibland tar till och med en av de som blir intervjuade på sig rollen som intervjuare genom i ett samtal kanske fråga av typen ”Vadå, vad menar du?” eller genom att ställa relevanta följdfrågor. Steinar Kvale definierar forskningsintervjun som ”en intervju vars syfte är att erhålla beskrivningar av den intervjuades livsvärld i avsikt att tolka de beskrivna fenomenens mening”²⁴

Kvale skriver också att en aspekt på den kvalitativa forskningsintervjun är den mellanmänskliga situationen, ”intervjuaren och den intervjuade reagerar på varandra och påverkar varandra ömsesidigt”.²⁵ En annan aspekt Kvale nämner är den positiva upplevelsen en intervju kan vara, det är upplyftande för den som blir intervjuad att någon vill lyssna på en och att någon tycker att det man säger är intressant.²⁶ I en gruppintervju kan också eleverna tillsammans hjälpas åt att minnas den undervisning de fått, speciellt om det kanske har skett långt tidigare i deras liv.

5.2 Urval

När jag valde ut de jag skulle intervjua gick det till på följande sätt; jag valde dels Askskolan på grund av att jag redan har kontakter där, dels Sälgskolan, som ligger nära där jag bor. Båda är kommunala skolor. I Askskolan gick jag direkt ut i skolans två niondeklasser några veckor innan själva intervjutillfället och frågade vilka som var intresserade. I ena klassen var det inget problem alls att få intresserade av båda könen, i den andra klassen var det lite svårare att få intresserade killar men till slut var det två killar som anmälde sitt intresse. Anledningen till att jag ville ha grupper med både tjejer och killar var att deras undervisning främst ägt rum i könsblandade grupper. I Sälgskolan var det läraren som jag intervjuade som hade frågat efter intresserade i en av de två niondeklasserna där. Jag vet inte om grupp sammansättningen hade blivit annorlunda om det var jag som hade kommit ut i klassen och frågat efter intresserade. När sedan dagen kom för intervjun på Sälgskolan gjorde läraren upp grupperna efter vilka som passade ihop bäst, ett exempel som hon tog hänsyn till var eventuella interna konflikter. I

---

²³ Jfr. Adeniji, Anna (2008), *Inte den typ som gifter sig. Feministiska samtal om äktenskapsmotstånd*, Stockholm: Makadam, s. 56

²⁴ Kvale, Steinar (1997), *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund: Studentlitteratur, s. 13

²⁵ Kvale, Steinar (1997), *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund: Studentlitteratur, s. 39

²⁶ Kvale, Steinar (1997), *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund: Studentlitteratur, s. 39

Askskolan fanns det redan en naturlig gruppindelning i och med den klassindelning som redan existerade.

5.3 Etik

Eftersom mina respondenter är minderåriga bad jag om tillstånd från elevernas målsmän för att få intervjuas. Jag skrev ett brev där jag förklarade vem jag var och varför jag skulle göra intervjuerna och berättade också att eleverna i den färdiga uppsatsen skulle vara anonyma. På Askskolan använde de mitt brev men på Sälgskolan använde läraren istället de så kallade "hembreven" på nätet, ett forum på skolans hemsida för kontakten mellan hem och skola. Där skrev hon och berättade att jag skulle komma och att de målsmän som inte tillät att deras barn skulle få medverka skulle höra av sig till henne. Det var det ingen som gjorde, men på Askskolan var det en elev som inte lämnade in någon lapp och därför inte deltog.

När jag här använder utdrag från intervjuerna har jag istället för elevernas namn använt en slumpartad vald bokstav och det biologiska könet inom parentes för att hålla mitt löfte om anonymitet och för att det är det etiskt riktiga. Om det inte skulle vara konfidentiellt hade vissa elever kanske inte kunna stå för vad det faktiskt sa och tycker. När jag har transkriberat har jag anpassat talspråket till skriftspråk, dels för att det är lättare att läsa men också för att man inte heller ska kunna identifiera någon utifrån dess kanske speciella sätt att prata. Jag har även använt mig av fingerade namn på skolorna och orten för att minska risken för igenkänning.²⁷ Efter att jag transkriberat intervjuerna har jag också raderat ljudfilerna.

5.4 Genomförande av intervjuerna

Jag ville få en överblick över ämnet och hur undervisningen sett ut. Mina frågor till lärarna handlade därför om detta (se bilaga 1). Jag var också nyfiken på vad lärarna lägger in i ordet genus (se bilaga 1, fråga 5). Eftersom begreppet genus är brett ville jag veta hur lärarna uppfattar ordet för att kunna förstå hur undervisningen gått till.

När dagen kom för gruppintervjuerna på Sälgskolan hade jag alltså två grupper att intervjuas, med fem respektive sex medverkande elever i varje grupp. Jag hade fått låna ett litet samtalsrum med lite mysigare mjuka stolar och stearinljus att tända. På Askskolan, å andra sidan, fick vi vara i niornas studierum som de själva inrett med mjuka sköna soffor, växter i fönstren, färg på väggarna och en grafittimålning.

²⁷

Kvale, Steinar (1997), *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund: Studentlitteratur, s. 158

De första frågorna jag ställde till eleverna handlade om att jag först av allt ville ha reda på elevernas allmänna intryck av den sex- och samlevnadsundervisning de haft under sina år i grundskolan (se bilaga 2, frågorna 1-7). Mina följdfrågor ställde jag för att få reda på just det som jag ville veta i min undersökning, om eleverna själva inte tagit upp det innan i de allmänna frågorna. Jag undrade om de har något intresse av att ha undervisning om normativa strukturer inom ämnet. Och då speciellt när det gäller genus och sexuell identitet.

Jag förklarade vissa begrepp och uttryck som eleverna inte själva använder och känner igen, som till exempel heteronormativ och HBTQ. Anledningen till att jag ställde samma frågor till både den undervisande läraren och eleverna var att jag ville se om de svarade samma sak. Det visade sig att eleverna ibland hade svårt att se vad som egentligen var sex- och samlevnadsundervisning. Detta var inget som jag hade reflekterat över innan, men det visade sig vara av stor betydelse. Från början skulle jag endast intervju läraryrket för att få en överblick över läget, men det visade sig bli centralt. Istället växte det fram en undran om hur eleverna förhåller sig till lärarens intentioner. Så anledningen till att jag ställde fler frågor till eleverna under gruppintervjuerna var att deras upplevelser från början var och är fortfarande i fokus.

5.5 Bearbetning av material

Till min hjälp vid intervjuerna har jag använt mig både av bandspelare och av en MP3 för säkerhetens skull för att spela in vad som sades. Jag har sedan transkriberat materialet. Vid transkribering, menar Kvale, är det lättare att få makten över sitt material, dels eftersom man lyssnar igenom materialet om och om och om igen men också för att man får ett annat perspektiv på det när det sätts på pränt. Man kan på detta sätt upptäcka nya saker och förstå nya fenomen genom att se det i ett annat ljus.²⁸

5.6 Metodkritik/reflektion

Det problematiska med att använda sig av gruppintervjuer är att eleverna skulle kunna känna att de inte till hundra procent kan stå för vad de tycker, men det kan å andra sidan inte heller garanteras i enskilda intervjuer. I en gruppintervju kan det dock bli ett dubbelsidigt problem både gentemot mig som intervjuare men också inför varandra. Att eleverna blev inspelade under intervjuerna kan även det ha hämmat dem och bidragit till att de inte alltid vågade säga vad de egentligen tycker.

Ett annat problem som kan uppstå, och som mycket riktigt gjorde det var att vissa pratar mer än andra. Det är svårt att bryta det och att få alla att prata. Ytterligare ett problem var, upptäckte jag när jag

²⁸

Kvale, Steinar (1997), *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund: Studentlitteratur, s. 166

transkriberade materialet, att när det är många som pratar i munnen på varandra kan jag som intervjuare ha missat vad någon sa.

En feministisk argumentation för gruppintervjuer är att forskarens eventuella hierarkiska övertag tenderar att minska.²⁹ Det upplevde jag att det endast stämmer till viss del. För även om jag försökte hålla en låg profil var jag ändå ”experten”, även om intervjun handlade om just deras upplevelser fanns jag med som en slags auktoritet dels på grund av min ålder och erfarenhet, men även för att vi inte känner varandra. Fast jag anser ändå att en gruppintervju minskar hierarkierna snarare än att det skapar nya hierarkier eftersom det är fler personer som tar plats i det allmänna rummet. Det fanns även en konflikt mellan mitt ansvar att få eleverna att känna sig trygga och bekväma och ansvaret att samla in ett mångfacetterat och kunskapsrikt material.³⁰ Tyvärr kan det nog också vid en sådan här intervjusituation kanske inte alltid riktigt bli sanningsenligt på grund av att vi inte riktigt känner varandra, att det kan vara svårt att riktigt stå för vad man tycker när man inte riktigt vet hur det ska användas, tas emot eller tolkas. Eleverna kanske inte riktigt vågade stå för vad de tycker och känner. Vad som också kan ha påverkat det slutgiltiga resultatet är mina tolkningar, vilket jag är väl medveten om, men detta är inget som kan uteslutas.

Något som också kan ha bidragit till att jag skulle kunnat ha fått ett annat resultat är det att det var läraren i Sälgskolan som satte ihop grupperna. Kan hon på det sättet ha styrt materialet genom den sammansättning hon gjorde? Hade resultaten blivit annorlunda med en annan gruppammansättning? Jag är mycket väl medveten om att när jag i analysen berättar vad informanterna sagt har jag till största del tagit upp tjejers åsikter. Detta beror helt enkelt på att i intervjugrupperna var det flest tjejer och även att det var tjejerna som var mest aktiva i diskussionerna. En annan aspekt som inte får glömmas bort är att det i vissa fall kan vara det osagda som är mer intressant än det som faktiskt uttalades.

Frågornas svar har valts ut efter relevans, jag har inte haft en tanke på vilken skola eller vilken grupp som kommit mest till tals. Ibland har jag tagit svaren från båda skolorna och ibland från olika grupper för att visa på likheter eller olikheter.

---

²⁹ Adeniji, Anna (2008), *Inte den typ som gifter sig. Feministiska samtal om äktenskapsmotstånd*, Stockholm: Makadam, s. 55

³⁰ Adeniji, Anna (2008), *Inte den typ som gifter sig. Feministiska samtal om äktenskapsmotstånd*, Stockholm: Makadam, s. 55

5.7 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet

Informationsinsamlingen i en uppsats måste uppfylla kraven för reliabilitet och validitet. Validitet innebär att metoden är giltig och relevant. Forskaren ska alltså undersöka det som är avsett att undersöka och informationen ska anses relevant.³¹ Reliabilitet innebär att metoden också är tillförlitlig och trovärdig, alltså att mätningarna är korrekt gjorda.³² Den informationsinsamling som jag har ägnat mig åt i denna uppsats är förintervjuer och gruppintervjuer och det är dessa intervjusvar som är den primära informationen i denna undersökning. Eftersom respondenterna har talat utifrån egna upplevelser uppfyller de kraven för validitet. Då de är de intervjuades egna, personliga svar och därigenom är trovärdiga och tillförlitliga blir svaren ett bevis på att uppsatsen även införlivar vad som krävs för reliabilitet. Jag har även använt mig av intervjumallar när jag intervjuat. Intervjumallen var densamma vid de två förintervjuerna och en annan, men även här densamma, vid de fyra gruppintervjuerna jag gjorde. På detta sätt har jag uppnått en högre grad av reliabilitet.

Jag har inte för avsikt att generalisera min empiri eller resultaten av den. Kvale diskuterar också frågan om generaliserbarhet är nödvändig. Han menar att behovet av att forskning ska vara generaliserbar bygger på ett antagande om att en viss vetenskap är giltig i alla sammanhang och i alla tider.³³ Jag har inte för avsikt att mina resultat ska vara generaliserbara. Det är alldeles för få intervjuer för det. Jag vill istället öka förståelsen för vissa elevers åsikter om just deras sex- och samlevnadsundervisning. Resultatet är giltigt här och nu. Svaren på mina frågor skulle säkert bli annorlunda i en annan kontext.

6. ANALYS

I analysen kommer jag att titta närmare på tre teman; elevernas syn på den sex- och samlevnadsundervisning de fått i grundskolan, elevernas syn på kön och slutligen elevernas syn på sexuella identiteter, normer och avvikelser. Dessa områden kommer jag att analysera utifrån queerteori. Jag har här på vissa ställen använt mig av ganska långa utdrag för att lyfta fram en givande diskussion som har pågått mellan eleverna.

6.1 Elevernas syn på den sex- och samlevnadsundervisning de fått i grundskolan

För att kunna svara på min övergripande frågeställning kommer jag här att berätta hur undervisningen har gått till och efter det vad de intervjuade eleverna tycker om sin undervisning. Jag går även igenom att myten om mödomshinnan ännu finns kvar i dagens undervisning och vad det leder till. Avsnittet

---

³¹ Kvale, Steinar (2009), *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund: Studentlitteratur, s. 264

³² Kvale, Steinar (2009), *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund: Studentlitteratur, s. 263

³³ Kvale, Steinar (2009), *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund: Studentlitteratur, s. 280

avslutas med relationen mellan skola och föräldrar, där jag redogör elevernas åsikter om debatten i Skolfront.

6.1.1 Hur undervisningen går till

Sex- och samlevnadsundervisningen ser i dagens skola ut på många olika sätt. På de två skolor jag genomförde intervjuerna jobbar de på lite olika sätt. I Askskolan har de i åttan jobbat med en så kallad ämnesövergripande ”kärleksvecka”, vilken inkluderade ämnena Samhällskunskap, Livskunskap, Hemkunskap, Svenska, Biologi och Idrott. Tjejerna gjorde studiebesök till ungdomsmottagningen i femman, killarna skulle också ha gått men det blev inte av. Skolsyster var med på en introducerande lektion och förklarade att man får komma till henne om man har några funderingar kring ämnet. På en lektion i Livskunskap³⁴ delade de in sig i könsindelade grupper där tjejerna fick rita en killkropp och killarna fick rita en tjejkropp och sedan fick killarna ”rätta” tjejernas teckningar och vice versa. Annars har de inte gjort några andra studiebesök och de har inte haft några informatörer. På Sälgskolan, har de vanligtvis sex- och samlevnadsundervisning från sexan till och med nian. Men inte den kullen som de nior jag intervjuade är i, eftersom det enligt läraren varit ”praktiskt omöjligt” på grund av att det varit för ”rörigt”. Varför det varit för ”rörigt” framkom inte i intervjun och är inte relevant för denna uppsats. De jobbar visserligen också i tema på cirka fem veckor, men har arbetat ämnesövergripande med NO, Livskunskap, Bild och SV och har jobbat även i könsindelade grupper, i mentorsgrupper och i klassgrupper. I bilden fick de göra lerfigurer av nakna människor. De gick också på studiebesök till ungdomsmottagningen men då både killar och tjejer, till skillnad från Askskolan. Inom Svenskämnet har de använt sig av skönlitteratur som Shakespeares klassiska drama, *Romeo och Julia* och en ungdomsroman, *Vinterviken*, skriven av Mats Wahl. Den senare eftersom den enligt läraren innehåller ”all möjlig slags kärlek”, hon nämner till exempel kärlek över klassgränserna och homosexuell kärlek. De har inte heller informatörer, som till exempel RFSU, eftersom de anser att det kostar för mycket pengar.

6.1.2 Hur uppfattar eleverna i årskurs 9 den sex- och samlevnadsundervisning de fått i grundskolan?

När jag transkriberat materialet hör jag att eleverna i början av intervjun säger sig ha fått reda på allt. Längre in i samtalet visar det sig att eleverna har många åsikter om hur undervisningen har gått till och vad den gett för kunskap. Som det här utdraget från en av intervjuerna på Askskolan:

---

³⁴ Livskunskap är ett ämne där många skolor avsätter tid för att jobba med relationer, självkännet och existentiella frågor i sina elevgrupper, även om det inte uttryckligen ingår i kursplanen. En stor del av arbetet sker i form av samtal eller värderingsövningar.

J. (Tjej): *Man fick lära sig hur kvinnornas kropp ser ut, hur männens kropp ser ut och vad som händer när man har samlag, hur man har samlag, om våra kroppar, om psykiskt, alltså hur det är att vara kär. Allt som har med kärlek, sex och samlevnad att göra, allt det där i ett fick vi lära oss om. I grund och botten allt.*

Eleven säger här i början av intervjun att de fick lära sig i grund och botten allt men senare under intervjun är hon kritisk mot undervisningen och nämner vissa brister. Detta kan bero på att lärarens intentioner om undervisningen kanske inte riktigt nått fram, eleverna vet kanske inte riktigt vad sex- och samlevnadsämnet innehåller eller vad som räknas in i det.

Här följer ett exempel ur samma gruppintervju på Askskolan, där det visar sig att eleverna kanske inte har en klar bild av vad sex- och samlevnadsundervisningen går ut på och innehåller, det är samma tjej som innan som svarar:

J. (Tjej): *I årskurs fem så besökte vi tjejer Asktorps ungdomsmottagning, jag vet inte om det går in i kategorin sex- och samlevnad men det är ju ändå om människokroppen och sådant. Men vi fick ju inte direkt veta om sex...*

För mig, som blivande lärare, verkar det självklart att ett besök till ungdomsmottagningen ingår i skolans sex- och samlevnadsundervisning. Men uppenbarligen inte för denna elev. Det var efter kommentarer som dessa som jag började fundera på skillnaden mellan vad läraren och eleverna lägger in i begreppet sex- och samlevnadsundervisning.

På frågan vad som varit bra/dåligt/onödigt svarade en elev i Sälgskolan följande:

K. (Tjej): *Jag tycker att det här om könssjukdomar, att man upplyser om att det är verkligen lätt att få och att man ska verkligen skydda sig. Det känns som om det värsta är om man skulle bli gravid och att det är det man skyddar sig mot. Men det är klamydia, det är gonorrhé, det är alla de här, det är därför man måste ha kondom*

Hon efterfrågar alltså att under sex- och samlevnadslektionerna skulle de snarare lära sig vikten av att skydda sig mot sjukdomar än oönskade graviditeter. Detta säger emot det deras lärare sa under min intervju med henne, hon sa att tjejerna var onödigt dramatiska när det gällde aborter, ”abort inte behöver

vara så jobbigt”. Men på den här eleven verkar det som om eleven snarare är mer rädd att få en könssjukdom.

Något som informanterna poängterade vid flera tillfällen var vikten av att ha en lärare som de kände sig trygga med och som de litar på. De vill att läraren ska känna sig bekväm i sin roll som lärare i sex- och samlevnad. Den får inte att tycka att det är ett pinsamt ämne att undervisa i, utan känna sig avslappnad och trygg. Förtroende var också något som informanterna tyckte var viktigt. De menar att det är viktigt att det finns ett förtroende mellan eleverna men också mellan elever och läraren. Det senare hör ihop med hur avslappnad eller inte läraren är under undervisningstimmarna.

6.1.3 Myten om mödomshinnan

Under hösten 2009 introducerade RFSU den mer korrekta benämningen slidkrans på det som tidigare benämndes mödomshinna. De tyckte att det var dags att ta död på myten om mödomshinnan som spricker och att det är anledningen till att vissa tjejer/kvinnor blöder vid sin första penetrerande sexuella kontakt.³⁵ Mödomshinnan finns inte. Slidkransen är ett hudveck som sitter strax innanför slidöppningen. I dagens sex- och samlevnadsundervisningen finns det fortfarande lärare som felaktigt undervisar om mödomshinnan som spricker vid det första samlaget. Samtidigt som vissa elever på Askskolan uttryckte att det var ett ständigt tjat från lärarnas håll om mödomshinnan var det andra elever som fortfarande kände sig osäkra på hur det var, finns mödomshinnan eller är det en krans? Jag misstänker att detta ”tjat” grundar sig i att lärarna tycker att det är en viktig information. Anledningen är att många av skolans elever lever i en kulturell kontext där det anses att kvinnan måste vara oskuld innan giftermål och att blod på lakanet som bevis på detta är obligatoriskt under första natten som gift. Senare under intervjun visade det sig att det snarare var de olika budskapen som var problemet. Biologiläraren menade att den traditionella bilden av mödomshinnan stämde och läraren i Livskunskap sa tvärtemot, att det är en slidkrans och att det inte alltid blöder första gången vid penetrerande samlag. Det hade för eleverna varit svårt att veta vilken av lärarna de skulle tro på.

6.1.4 Relationen mellan skola och föräldrar

Jag pratade med eleverna om debatten där föräldrar fått se en lektion i sex- och samlevnad som hölls av en informatör från RFSU och reagerade på innehållet. Så här reagerade eleverna i Sälgskolan på frågan om att prata med hemma med sina föräldrar om sex:

---

³⁵

RFSU:s hemsida, www.rfsu.se, (100607)

ALLA: *NEJ!*

Kan man se det som att det är väldigt viktigt att sex- och samlevnadsundervisningen finns i skolan?

A. (Tjej): *Ja, det är inte alla som kan prata hemma om det.*

K. (Tjej): *Det kanske finns någon som har väldigt fria föräldrar*

Ja eller att barnet är väldigt fritt.

(...)

K. (Tjej): *Skolan är till för att lära oss, för vårt liv och visst för att vi ska få ett jobb. Men det är också om samhället, hur vi ska kunna fungera i samhället, då är sex en väldigt stor del.*

Här bekräftar eleverna det RFSU använde som argument emot Poirier Martinsson. I Askskolan bemöter de även frågan om att i skolan få besök av informatörer från RFSU som diskuterar till exempel analsex:

L. (Tjej): *Jag skulle tycka att det var bra...*

G. (Tjej): *Man kan aldrig lära sig för mycket, det är alltid bra att veta*

F. (Tjej): *Vad vet föräldern ifall till exempel deras son är homosexuell, då kanske dem ändå vill veta hur man har analsex, så det är mest upp till personen själv ifall dem vill lära sig eller inte*

L. (Tjej): *Vi pratade inte alls om anal och oral och allt det här va?*

F. (Tjej): *Nej det gjorde vi inte*

L. (Tjej): *Det tycker jag vi borde ha gjort också, för jag ser på sex när man har samlag, alltså sex, du vet vanligt*

G. (Tjej): *Hetero, man och kvinna*

L. (Tjej): *Ja man och kvinna*

Det är sex för dig?

L. (Tjej): *Så det finns ju andra sätt också att ha sex*

Här kan vi se hur viktigt ur queer-synpunkt det är att undervisa om alla möjliga sätt att ha sex på och också ett bevis på att ungdomarna inte alls *vill* prata med sina föräldrar om ämnet. Därav vikten av att ha ämnet i skolan med ett queerperspektiv.

Gemensamt för de intervjuade eleverna var att de ville ha fler diskussioner, studiebesök och informatörer. Paradoxalt nog när det gäller informatörer är både eleverna och läraren rädda att vissa elever skulle bära sig illa åt om till exempel informatörer från RFSL (Riksförbundet för homosexuellas, bis sexuellas och transpersoners rättigheter) skulle komma. Läraren i Sälgskolan påpekade att det inte fick vara någon som var för "fjollig" för då var hon rädd att vissa elevers homofobi endast skulle förstärkas. Eleverna i samma skola sa att de snarare skulle skämmas om någon eller några av deras klasskamrater

skulle bete sig illa åt mot informatören. De var oroliga för att vissa elever inte skulle acceptera informatören på grund av sin religion. Det var också någon som påpekade att det skulle kunna bli mer oseriöst med en informatör, att eleverna kanske inte litar på henne/honom eftersom de inte känner denne, eleven tyckte att en lektion med informatör i så fall skulle vara valfri.

Utifrån queerteorin kan jag här se att sex- och samlevnadsundervisningen reproducerar heteronormativiteten. Eleverna är normativa i sitt tänkande kring analsex vilket betyder att de bara har fått en normativ undervisning där de blivit upplärda i vilket ”sätt” att ha sex som är rätt. Det kanske inte är lärarens intention att reproducera heteronormativiteten men läraren får då jobba med sitt eget normativa tänkande. För eftersom vi lever i ett heteronormativt samhälle sitter det i ryggraden. Undervisningen idag sker på många individers bekostnad, vilket medför att de exkluderas.

6.2 Kön och genus i undervisningen

Här redovisas informanternas åsikter om undervisningen kring kön. Först går jag igenom hur synen på och vikten av könsseparerade grupper. Men även problematik som kan uppstå och konsekvenser av att dela in grupper efter biologiskt kön. Efter det följer vad eleverna har att säga om det relevanta makt och sex.

6.2.1 Könsseparerade grupper

På Askskolan fick tjejerna gå iväg till ungdomsmottagningen, inte killarna. När jag frågade om inte de, killarna, också hade velat gå dit var det någon utav dem som sa att det inte är lika viktigt för dem. Han sa att tjejerna undrade mer om vad som händer deras kroppar, han gav ett exempel; om bröstet blir olika stora. Men samtidigt var det samma kille som på frågan: *Vad som varit bra* direkt svarade att det var bra när skolsköterskan hade tagit med ett par punkulor i trä som killarna skulle använda för att mäta sina egna punkulor med för att veta ”om dem var på rätt nivå”. Hans svar är ett bevis på att han, trots hans tidigare utsaga om att ”tjejer undrar mer”, är osäker på och undrar saker om sin kropp.

Överhuvudtaget verkar eleverna tycka att det finns skillnader mellan hur killar och tjejer är, vilket å andra sidan inte är någon större skillnad över hur det ser ut i samhället för övrigt. På Askskolan uttryckte eleverna det som att tjejerna anses vara mer känslamma och prata om känslor medan killarna mest tänker på och bara pratar om sex. De traditionella könsrollerna förstärks snarare än, som det står i läroplanen, att de ska motverkas. I Sälgskolan, på Livskunskapen har killar och tjejer fått olika undervisning i könsseparerade grupper, killarna har enligt egen utsaga fått lära sig ”teknik” (sexuella färdigheter) och tjejerna har fått lära sig att säga nej. Tjejerna har även pratat mer om klädsel och om de

någon gång har blivit sexuellt utsatta. En tjej säger i intervjun att killar är mer *på*. Vad det innebär diskuteras inte ytterligare men jag tolkar det som att killar oftare tar initiativet, kanske att det till och med betyder att de ibland går över gränsen till att få som de vill utan att något vidare bry sig om att få tjejernas samtycke.

Det finns en slags glidning mellan sexuell samvaro och sexuella övergrepp som inte noteras något avsevärt av intervjudeltagarna. När jag frågade killarna mer utförligt vad de hade pratat om i sin grupp på Livskunskapen svarade en kille att de hade pratat om samma sak. *Hur* de hade pratat om samma sak framkom inte. Jag undrar ifall killarna verkligen fick samma undervisning, om de verkligen pratade om tjejer som blivit sexuellt utsatta och att killar är mer *på*. Hur gick diskussionerna i så fall? Hur hanterar killarna att det i de allra flesta fallen av sexuella övergrepp är killarna som är förövarna? Sätts tjejen i någon slags offer-roll? Tyvärr gick jag inte på djupet med det här i intervjun utan det är frågor som hänger kvar efter bearbetningen av materialet.

Eleverna i intervjuerna har många åsikter när det kommer till om de ska ha könsseparerade eller blandade grupper. Det är endast tjejer som förespråkar könsseparerade grupper och anledningen är då att det kan bli pinsamt ibland vid vissa frågor, de nämner som exempel menstruation, om killarna och tjejerna är tillsammans. Här kan det nämnas att eleverna inte alls reflekterar över att vissa kanske inte känner sig hemma i det kön som de av samhället anses tillhöra på grund av vilket biologiskt kön de föddes med. Detta är å andra sidan något som inte heller är ovanligt om vi tittar på samhället i stort. När eleverna delas in i kill- och tjejgrupper tar man för givet att alla tillhör någon av de två grupperna, att det inte finns något annat sätt att se på sig själv. Men vad händer då med de som inte anser sig tillhöra någon av de två? Det visar också att det finns en norm när det gäller att vara indelad i de traditionella könsrollerna. Det blir en problematisk fråga när queer ställs emot vikten av könsseparerade grupper, för de könsseparerade grupperna handlar om det biologiska könet. Det handlar om förtryck och samhörighet och om någon queer person vill "bryta" denna gräns kan deltagarna hämmas av vad den queera personens biologiska kön står för. Ska man som lärare vid ett sånt tillfälle låta den som är queer få bryta gränsen eller dela in grupperna efter biologiskt kön?

Det kan diskuteras varför det endast var tjejer som uttryckte ett behov av könsseparerade grupper. En anledning kan vara den självuppfyllande profetia som stereotypa könsroller medför, att killar är självsäkra, sex-tokiga och kunniga älskare. De har inget att skämmas för eftersom de redan vet allt och att det är normalt att killar pratar sex. Men vad händer då med känslorna? Om vi fortfarande pratar om den självuppfyllande profetian skulle killarna i så fall ha problem med att prata känslor och skulle de då

inte skämmas att prata känslor framför tjejerna, eller antagligen även framför sina manliga klasskamrater. Återigen ser vi vikten av en queer sex- och samlevnadsundervisning. Tjejerna i ena gruppen i Sälgskolan tyckte att det alltid skulle vara könsseparerat, för killarna spelade det ingen roll, anledningar som gavs för att varför det skulle vara så var:

M. (Tjej): *Det beror på vad man pratar om*

B. (Tjej): *Nej, men nej, för om man pratar om just sex nu så tycker jag att det är bättre, för om man är med både killar och tjejer då blir det mer pinsamt tror jag. För tjejer vet mer vad de pratar om, om de pratar typ om menstruation och sådant där, då är det lättare att prata med bara tjejer och killarna pratar om sitt*

De flesta förespråkar i alla fall att de vill alternera mellan könsseparerade och blandade grupper, de anser att det finns mycket de kan lära sig av varandra i och med blandade grupper. En speciell sak som en tjej i Sälgskolan tar upp vid intervjun är livmoderhalscancer, hon berättade att tjejerna diskuterat detta vid sitt könsseparerade studiebesök på ungdomsmottagningen. Det kommer då fram att killarna inte diskuterat livmoderhalscancer, och att de heller inte "behöver" göra det, utan snarare pratat om vad den kille som svarade omnämnde som "deras", alltså killarnas problem, prostatacancer.

Han ansåg alltså inte livmoderhalscancer som ett kill-problem, vilket inte är så konstigt eftersom de på ungdomsmottagningen inte heller verkar anse det som något som killarna bör informeras om. Men tjejen påpekade det konstiga i att killarna inte blir informerade eftersom det virus som orsakar livmoderhalscancer sprids oftast genom intim hud- mot-hudkontakt, alltså sexuellt umgänge. Med andra ord är det en högst relevant information killar behöver ta del av eftersom detta virus alltså ofta sprids från kille till tjej genom samlag. Plus att i skolan får man lära sig en massa saker som inte direkt angår en själv eftersom det anses vara viktigt att alla känner till det.

De flesta eleverna anser ändå att de genom blandade grupper lär sig mer, att de kan lära sig av varandra. Till exempel var det många som i sin sex- och samlevnadsundervisning ville att de i könsindelade grupper skulle ställa anonyma frågor till den andra gruppen och att de sedan skulle svara på frågorna i storgrupp.

6.2.2 Makt och sex

När jag i Sälgskolan ställde frågan om vad de tänkte på när jag sa makt och sex svarade de följande:

B. (Tjej): *Jag tänker på män!*

C. (Tjej): *Våldtäkt*

O. (Kille): *Rika män som köper kvinnor*

Kan du utveckla det om män?

B. (Tjej): *Det handlar väl om våldtäkt och övertag över kvinnor, de känner sig mycket starkare och mycket större än kvinnor de kan göra nästan vad som helst. (...) De har ju en makt över oss, de som våldtar.*

M. (Tjej): *När vi går ute sent om kvällarna, då är ju vi rädda för att bli våldtagna, det är en makt.*

B. (Tjej): *Om vi klädde ut oss till killar så skulle de nog aldrig vilja våldta oss.*

Och den andra gruppen på Sälgskolan:

K. (Tjej): *Jag tänker på en gammal gubbe, en gammal chef och en ung sekreterare...*

A. (Tjej): *Jobba sig upp till toppen...*

H. (Kille): *Jag tycker prostitution, alltså den som köper har mer makt än den som blir köpt (...)*

K. (Tjej): *Allt är ju intressant på det området, jag tror inte det är något man inte skulle vilja veta*

Våldtäkt är ju ett slags maktperspektiv på sex...

H. (Kille): *Prostitution är en slags våldtäkt*

Mina informanternas svar visar tydligt att undervisningen helt saknat maktperspektivet mellan män och kvinnor, speciellt det som utspelar sig inom ramen av sexuella handlingar. Eleverna förstod direkt när jag frågade om makt och sex och de överraskade mig med deras tankar, de hade mycket utvecklade idéer även om de inte alls pratat om det i undervisningen.

6.3 Normer och avvikelser kring sexualitet och sexuella praktiker

I följande avsnitt kommer jag att gå igenom hur undervisningen har gått till när det kommer till normer och avvikelser kring sexualitet och sexuella praktiker. Jag behandlar även konsekvenserna av vad en total avsaknad av en sådan undervisning gör med elevernas syn på sig själva och sina medmänniskor.

6.3.1 Hora som skällsord

Ur genussynpunkt är framhävandet av att tillåta tjejjers bejakande av sin sexualitet inom skolans sex- och samlevnadsundervisning av stor vikt. Om en tjej har ett bejakande sexliv blir hon ofta kallad för hora. Enligt Maria Bäckman jämförs skällsordet hora med skällsordet böge, att de anses lika nedsättande

eftersom de båda refererar till otillåten manlig respektive otillåten kvinnlig sexualitet. Enligt en tidigare uppsats av Bäckman³⁶ var anledningen till att en tjej blev en hora var för att hon antogs av andra ha brutit mot kravet att kvinnors sexutövning ska vara kopplad till kärlek. Det främsta problemet är inte att hon är promiskuös utan snarare att hon har haft sex utan djupare känslöengagemang.³⁷

Att kalla en tjej för hora är inte bara något som utövas av killar mot tjejer utan även tjejer mot tjejer. Detta är något som en av eleverna på Sälgskolan själv tar upp i en av intervjuerna:

K. (Tjej): *Tjejer bidrar lika mycket till att kalla varandra hora. Vi tjejer måste vara lite feministiska. (...)*

K. (Tjej): *Det tycker jag är viktigt att diskutera på Livskunskapen, så att man får bort det här.*

A. (Tjej): *Det är upp till alla. Vill jag leva efter avhållsamhet då är det mitt val och då får alla acceptera det, vill K. ha sex med 70 stycken då får hon väl ha det, det ska ingen bry sig om.*

Här kan jag se att tjejers sexualitet, enligt det normativa synsättet, fortfarande inte är tillåten och att det inte problematiseras under skolans sex- och samlevnadsundervisning. Det var intressant att höra tjejerna själva berätta om att de själva bidrar till horryktena genom att kalla varandra för hora. Det var även befriande att vissa av tjejerna ändå verkar ha fattat att det var dags att stoppa nedbrytningen av varandra och istället börja stärka varandra. I Askskolan sade tjejerna följande om tjejers sexualitet och även om var de tycker gränserna går för att bli kallad för hora:

Men får tjejer ha en sexualitet, får tjejer vara kåta och tycka om sex?

L. (Tjej): *Jag tycker det är helt ok när tjejer har flera killar, inte flera killar, alltså när hon har killar. Fast jag tycker också det är tjejernas fel att killar kallar tjejer för horor. Jag kan erkänna, när jag ser en tjej på fest eller något, som är på killar, typ hånklar med varenda kille hon ser, då säger jag: vilken orre hon är.³⁸ Om jag är tjej och säger till en annan tjej att hon är orre, fast hon inte är det, då tycker killarna också att det är ok att säga det till dem.*

Men om man ser en kille springa omkring och hånkla med en massa...?

L. (Tjej): *Då säger man ingenting och det där tycker jag är fel, jag brukar säga till en kille att han är mans-orre eller något*

³⁶ Bäckman, Maria (1991), *Henne kan man kalla hora däremot*, Seminarieuppsats för påbyggnadskurs i etnologi, Stockholm: Stockholms Universitet, Etnologiska inst. (Stencil)

³⁷ Bäckman, Maria (2003), *Kön och känsla. Samlevnadsundervisning och ungdomars tankar om sexualitet*, Stockholm: Makadam s. 97

³⁸ Slang, orre = hora, från förkortning av det turkiska ordet för hora

G. (Tjej): *Jag tror det är mer normalt nu ifall man är en tjej och man tycker om och ha sex och man har sex med flera, jag tror man har större risk och bli kallad orre. Liksom ifall man alltså skryter ifall man: Ja men, jag hade sex med honom igår och förra veckan med honom. Då blir man: åh vilken orre, men om hon håller det för sig själv och hon själv vet att hon till exempel kanske är beroende av sex och hon vill ha sex, då blir man: vill hon ha sex, visst ha sex, men gå inte runt och skryt om det*

L. (Tjej): *Jag har en kompis och hon har börjat gymnasiet precis, sen finns det en tjej i hennes klass, hon har sex, hon är bara ett år äldre än mig, alltså hon har haft sex jag vet inte hur många gånger och dem kallar henne bara för att hon skryter om det. Hon har skrivit en lista om alla ställen hon vill ha sex på innan hon dör. Hon vill ha sex i ett klassrum innan hon dör, alltså medan lektionen pågår*

G. (Tjej): *För då om lektionen pågår, då blottar man sig ju också*

L. (Tjej): *Men om du vill ha sex i de här ställena, och du vet att du kommer ha det, men behåll det för dig själv, så du inte får något rykte, så att du inte blir kallad sådana här saker*

Det är alltså okej om en tjej har en sexualitet, men inte med *för* många olika personer och hon får då absolut inte prata om det. Denna åsikt kan jag även finna i Bäckmans avhandling. Hon skriver att lösleppheten inte bara handlar om att tjejer inte anses få ha sex utan djupare känslor, utan att det även handlar om kontroll, självkontroll och attityd. Hennes informanter säger att om en kille frågar om man ska med hem så ska man stå emot, annars har man inte kontroll. Om man som tjej trots allt har sex så ska man hålla tyst om det, att skryta betyder att man har en bristande självkontroll. Om man som kille har många tjejer betyder det istället, enligt eleverna i Bäckmans avhandling, att han har kontroll över dem, att han kan få dem dit han vill. De uppger även att det inte är intressant att "erövra" en lösaktig tjej eftersom det då inte sker någon "erövring". Om en tjej däremot har många killar betyder det inte att hon har kontroll över dem eftersom "alla killar vill". Med andra ord handlar killars kontroll om att ha många tjejer och tjejers kontroll om att hålla på sig. "En kille kan bara få respekt medan en tjej bara kan tappa den".³⁹ En elev på Askskolan berättade om en tjej och en kille som hade haft sex framför kameran och hur tjejen blev kallad för hora, just eftersom det hade filmats. Men ingen sa någonting om killen som var med på filmen, fast att han hade utfört samma handling, även han framför kameran. Med andra ord är det olika regler för tjejer och för killar. En elev i Bäckmans avhandling säger, angående att tjejer visar att de vill ha sex, att tjejer inte ska vara så. Tjejer anses inte ha en drift, det handlar alltså, enligt eleverna även om biologi.⁴⁰

---

³⁹ Bäckman, Maria (2003), *Kön och känsla. Samlevnadsundervisning och ungdomars tankar om sexualitet*, Stockholm: Makadam, s. 107

⁴⁰ Bäckman, Maria (2003), *Kön och känsla. Samlevnadsundervisning och ungdomars tankar om sexualitet*, Stockholm: Makadam, s. 108-109

Vad som menas med *flera* killar framgår för övrigt inte i mina intervjuer och inte heller vem det är som bestämmer summan av partners. Samtidigt anses tjejen möjligen vara beroende av sex om hon har många partners, men återigen framgår inte vid vilken summa av partners där gränsen går för att bli kallad för orre. Sandra Eriksson, skriver i antologin *En knuten näve i fickan* om hur det var att i tonåren bli kallad för horan. Hon skriver att det fanns två sätt att bli fri från horryktet; antingen genom att skaffa sig en fast relation som höll länge eller att en annan tjej fick horrykte.⁴¹ Kan det sistnämnda vara anledningen till att tjejer kallar varandra för hora? Något som eleverna fastnar i här som är vanligt vid dessa slags diskussioner är Sigmund Freuds psykoanalytiska begrepp, det klassiska hora/madonnakomplexet.⁴² Vilket handlar om att vissa har svårt att se kvinnor som sammansatta individer när det gäller deras sexualitet, de har svårt att se en och samma kvinna som mål för både romantiska och sexuella begär. Det utdelas en dubbel bestraffning som också Bäckman tar upp. En tjej får inte vara för promiskuös men heller inte för pryd, då anses hon vara torr och tråkig. Skällsordet hora har också en mycket obestämd och glidande betydelse. Lika lätt som det kan handla om en tjejs antal sexpartners kan det lika gärna handla om sättet hon klär sig.⁴³ Samma regler gäller heller inte för alla tjejers promiskuösitet, utan kan bero på exempelvis popularitet. Epitetet hora är med andra ord relativt.

6.3.2 Bög som skällsord

En av eleverna på Askskolan uttryckte att han tyckte att det var ett ”evigt tjatande” om bögar, han sa att det ständigt frågades; Vad skulle du göra om en kompis kom till dig och berättade att han var bög? Skulle du fortfarande vara kompis med honom då? Skulle du stödja honom? Generellt bland de medverkande killarna är att de inte ”gillar” bögar, medan tjejerna är mer accepterande. Killar har en rädsla för manlig homosexualitet, som handlar mycket om ”bara de inte hoppar på mig”, att de tror att det ska komma homosexuella män och tvinga sig på dem. Det finns även en rädsla att om man inte tar avstånd så kanske man själv blir utpekad som bög. Ännu en teori varför tjejer i större utsträckning accepterar manlig homosexualitet är, enligt en elev i Bäckmans avhandling, att killarna sexualiserar homosexualiteten och tjejerna snarare ser det mer som kärlek.⁴⁴ Men då blir det genast en fråga om genus, att killar tänker mer på sex och tjejer är mer känsliga, mjuka och inte på samma sätt intresserade av sex. Bäckman bad eleverna i sin studie att beskriva vad sexualitet är, svaret

---

⁴¹ Eriksson, Sandra (2008), ”Tonårshoran i Bollmora Centrum” I Carlsson – Andersson, Fredric & Piskin, Atilla (red.), *En knuten näve i fickan. Om klass, normer och Vänstern*, Stockholm: Malmö: Yelah, s. 45

⁴² Freud, Sigmund (2002), *Sexualiteten*, Stockholm: Natur & Kultur

⁴³ Bäckman, Maria (2003), *Kön och känsla. Samlevnadsundervisning och ungdomars tankar om sexualitet*, Stockholm: Makadam, s. 111

⁴⁴ Bäckman, Maria (2003), *Kön och känsla. Samlevnadsundervisning och ungdomars tankar om sexualitet*, Stockholm: Makadam, s. 89 - 91

blev då att de kopplade ihop sexualiteten, driften och fortplantningen. Om man ser det på det viset så är självklart homosexualitet avvikande. Med andra ord ligger grunden i att diskutera *vad* sexualitet egentligen är för att kanske kunna minska homofobi. Här finns ett intressant resonemang; i Bäckmans avhandling påstods en bög vara omanlig eftersom begäret riktas mot ”fel” håll, mot en annan man istället för mot en kvinna, att han faktiskt har ett manligt kön var ointressant och underordnades de brister han har i och med att han inte uppträder som en riktig man, alltså tända på en kvinna. Samtidigt motsägs det av att killarna har en föreställning om den sexuellt aggressiva bögen som snarare är hotande och farlig än feminin och fjollig.⁴⁵

Undervisningen är inte ur ett HBTQ-perspektiv. Det blir tydligt när eleverna i Sälgskolan säger sig aldrig ha pratat om HBTQ i sex- och samlevnadsundervisningen. Eller snarare när eleverna pratar om HBTQ så menar de homo- och bisexuella och då främst homosexualitet och, om man ska hårdra det ännu mer, den manliga homosexualiteten. Här finns direkta paralleller till Bäckmans studie eftersom hon har kommit fram till precis samma sak.⁴⁶ Hon förklarar det som att våra föreställningar om manlig och kvinnlig sexualitet också färgar vår uppfattning av innebörden i begreppet homosexualitet. Den kvinnliga sexualiteten osynliggörs och det homosexuella beteendet kopplas till män och bögar.⁴⁷ I förlängningen bidrar det till att den kvinnliga homosexualiteten hamnar i skymundan. Enligt Bäckmans respondenter har bilden av kvinnlig homosexualitet i exempelvis heterosexuella porrfilmer dock en positiv erotisk laddning,⁴⁸ vilket även mina informanter intygade. Killarna tycker att det är värre med manlig homosexualitet. Ur genusynpunkt handlar det om att kvinnor anses mjukare, kan hålla varandra i handen utan att det nödvändigtvis ses som en homosexuell handling medan killar inte kan det. Detta är en högst västerländsk tolkning av könsrollerna eftersom män i andra delar av världen snarare ser samma handling som ett tecken på vänskap och alltså gärna och ofta håller en manlig vän som de inte har en sexuell kontakt med i handen. I förlängningen blir det även en queerteoretisk fråga eftersom det också skapas en norm kring det heterosexuella beteendet.

I Askskolan säger de följande om HBTQ:

---

⁴⁵ Bäckman, Maria (2003), *Kön och känsla. Samlevnadsundervisning och ungdomars tankar om sexualitet*, Stockholm: Makadam, s. 93

⁴⁶ Bäckman, Maria (2003), *Kön och känsla. Samlevnadsundervisning och ungdomars tankar om sexualitet*, Stockholm: Makadam, s. 86

⁴⁷ Bäckman, Maria (2003), *Kön och känsla. Samlevnadsundervisning och ungdomars tankar om sexualitet*, Stockholm: Makadam, s. 87

⁴⁸ Bäckman, Maria (2003), *Kön och känsla. Samlevnadsundervisning och ungdomars tankar om sexualitet*, Stockholm: Makadam, s. 90

G. (Tjej): *Det är ovanligt här*

Men tror du att det är ovanligt då för jag tror inte att om man tittar procentuellt...

L. (Tjej): *Vad jag vet*

G. (Tjej): *Jag tror att det är norm att man ska vara hetero*

Mm, vad beror det på då?

L. (Tjej): *De flesta här har annan bakgrund, hon är serb, hon är marockan, han är turk. Man har lärt sig hemifrån att det är, alltså vissa, fel och vara homosexuell, det är fel*

G. (Tjej): *Och sen på tv också, på tv-serier*

L. (Tjej): *Jag tycker inte att det är fel att vara homosexuell, men min bror kanske tycker det är fel och om jag säger till någon av mina kompisar: ja men jag är homosexuell, de tycker inte att det är fel men de är rädda att stå för vad dem tycker egentligen så dem går efter vad alla andra tycker och tänker*

Vad jag också har kunnat höra är att eleverna förstår att man inte ska "se ner" på HBTQ-personer men jag tycker att de faktiskt gör det och där har skolan och läraren en oerhört viktig roll för att motverka homofobi. Maria Bäckman skriver i *Kön och känsla* att om syftet med den första sexualundervisningen som bedrevs i Sverige var att inympa ett visst beteende och en viss moral i ungdomarna, kan ett av dagens huvudsyften sägas vara att krossa fördomar.⁴⁹ Men elevernas dubbelmoral är inget ovanligt, vilket också intygas av Bäckman.⁵⁰ Hon skriver om att det kan liknas vid en kulturell kompetens, att eleverna vet när det passar för olika sorts beteenden och att detta spel är oförklarligt accepterat i skolan. Ena sekunden kan eleven simulera kräkning när det talas om homosexuella handlingar som för att visa att han själv inte är bög (för det är i största utsträckning killar det gäller) för att i nästa sekund bedyra att det inte spelar någon roll om ens kompis skulle komma ut. Hon skriver att man kan tala om "en sorts kollektivt burens överenskommelse som gick ut på att illusionen av entydiga och gemensamma värderingar inte fick brytas".⁵¹ I skolans värld kan dock inte aspekten av gruppträck glömmas bort. Även om någon tycker annorlunda är det inte så lätt att uttrycka det.

Eleverna har ett vi-och-dem-tänkande, där vi aldrig är vi homosexuella. Eller som Bäckman uttrycker det: "den som har talposition och tolkningsföreträde är heterosexuell och *de andra* är homosexuella".⁵² I och med detta skapar de, i klassrummet, en heterosexuell normalitet. Enligt Bäckmans analys såg

---

⁴⁹ Bäckman, Maria (2003), *Kön och känsla. Samlevnadsundervisning och ungdomars tankar om sexualitet*, Stockholm: Makadam, s. 88

⁵⁰ Bäckman, Maria (2003), *Kön och känsla. Samlevnadsundervisning och ungdomars tankar om sexualitet*, Stockholm: Makadam, s. 76

⁵¹ Bäckman, Maria (2003), *Kön och känsla. Samlevnadsundervisning och ungdomars tankar om sexualitet*, Stockholm: Makadam, s. 85

⁵² Bäckman, Maria (2003), *Kön och känsla. Samlevnadsundervisning och ungdomars tankar om sexualitet*, Stockholm: Makadam, s. 82

eleverna inte sig själva som ”bärare” av normalitet. Den var snarare självklar och reflekterades aldrig över. Istället handlade det om att andras eventuella normalitet som måste övervägas.⁵³ Min analys är att detta sker omedvetet eftersom de har en mycket heteronormativ undervisning och att det skulle kunna undvikas vid en mer queer undervisningsform.

Jag fann en klar skillnad mellan de två olika skolorna jag var i och genomförde intervjuerna. I Askskolan ansåg båda grupperna att det skulle vara bättre att inte ha en heteronormativ undervisning, utan ha en allmän ingång på sexualitet. I Sälgskolan var det tvärtom, där tyckte de att undervisning ska vara uppdelad, när läraren ska prata om HBTQ ska det annonseras innan att det just inte är undervisning om heterosexualitet. Anledningen till detta var att de var rädda att blanda ihop undervisningen om homosexualitet med undervisningen om heterosexualitet och en tjej som sa att hon inte hade något intresse av att se hur två tjejer har sex. I förintervjun jag gjorde med läraren i Sälgskolan berättade hon att i förebyggande syfte brukade säga åt de manliga eleverna att de varje gång de skulle ha sex skulle tänka; Är jag redo att bli pappa? Denna skrämstaktik tycker jag inte bara är moraliskt fel utan även visar på att läraren utgår från heteronormativitet, att alla ägnar sig åt heterosexuellt sex. Alla tyckte dock att det var viktigt att undervisas om HBTQ till exempel eftersom som en elev i Sälgskolan sa:

K. (Tjej): Vissa kanske har sådana känslor och andra förstår inte och andra blir fundersamma och en del som är helt anti. Jag tycker om man vet mer då kan man ta ställning till saker.

Under ena intervjun på Askskolan är det en elev som, med egna ord, uttrycker en önskan av en mer queer undervisning eftersom det annars blir för heteronormativ.

7. SAMMANFATTANDE DISKUSSION

”Hur ser eleverna i årskurs 9 på den sex- och samlevnadsundervisning de fått i grundskolan?”

Vid en första tanke säger de intervjuade eleverna att skolans sex- och samlevnadsundervisning har varit/är bra, men vid närmare eftertanke ångrar de sig. De saknar mer diskussioner, några vill ha mer sex- och samlevnadsundervisning, vissa tycker det är bra som det är. Något som alla tycker är oerhört viktigt är att de har en lärare som känns trygg i sig själv med att prata om de här frågorna. I det stora hela är ändå den största anledningen till vilken slags undervisning eleverna får beroende på vilken lärare

---

⁵³

Bäckman, Maria (2003), *Kön och känsla. Samlevnadsundervisning och ungdomars tankar om sexualitet*, Stockholm: Makadam, s. 82

de har. Eftersom det inte är så lätt att utbilda sig inom ämnet så krävs det ofta att läraren själv har ett intresse att gå relevanta kurser. I båda skolorna där jag har varit och gjort intervjuer ska de nu i nian ha en annan lärare än vad de haft innan, tillika den läraren som jag intervjuat. Det är katastrof att det fortfarande undervisas om en mödomshinna när den inte finns, att lärarna kan komma undan med att ge en felaktig undervisning. Det är också här jag kan se vikten av att ha utomstående föreläsare som RFSU och RFSL och/eller studiebesök.

Vid en normativ undervisning blir det ett dömande. Men jag tycker att det handlar om att visa på för eleverna en balansgång mellan risk och bejakande, ett uttryck som jag har tagit till mig efter att ha läst Eva Bolanders avhandling med detta namn.⁵⁴ Något av det viktigaste med undervisningen är att eleverna ska känna en frihet att utöva vilken slags sex de vill (som inte skadar andra förstås) men *även* att de ska få en insikt om vikten av att skydda sig och andra för könssjukdomar och oönskade graviditeter. Det är här det ibland brister, speciellt om vi inte har en väldigt öppen och rak kommunikation med våra ungdomar. Om vi som Poirier Martinsson menar endast skulle lämna de mest explicita frågorna till föräldrarna hemma att diskutera med sina barn skulle mycket gå förlorat. Eftersom sex- och samlevnadsundervisningen varit bristfällig länge och att nya kunskaper ständigt upptäcks skulle det vara mycket nödvändig information som våra ungdomar skulle bli utan. Det allra bästa är en kombination; att eleverna får en gedigen sex- och samlevnadsundervisning i skolan, och att den då har ett queerperspektiv, men *även* att det sker diskussioner i hemmet. Vilket mina respondenter tyvärr inte visade något intresse av. För det är även det ett perspektiv som måste tas i akt, det handlar inte endast om att föräldrarna kanske inte har rätt kompetens utan även att de facto inte *vill* prata om det hemma. Av analysen har jag också fått fram att lärarens intentioner med undervisningen måste komma fram. Annars kan eleverna missa det allra viktigaste i själva undervisningen.

”Hur ser eleverna i årskurs 9 på undervisningen kring kön?”

Vad jag har fått ut av intervjuerna saknas undervisning om kön. Då är det inte bara genus utan även det biologiska könet. I könsseparerade grupper har tjejerna visserligen fått titta på bilder av det kvinnliga könet, men inget mer specifikt om det kvinnliga könets anatomi. De säger sig också inte ha fått någon avsevärd undervisning om det manliga könet. Killarna har fått titta på bilder av båda de biologiska könen. De uttryckte å andra sidan att det var *jätteäckligt* eftersom det var en bok med, enligt dem, *gamla* kön. Det är anmärkningsvärt och sorgligt att undervisningen kring det biologiska könet har saknats

---

⁵⁴

Bolander, Eva (2009), *Risk och bejakande. Sexualitet och genus i sexualupplysning och sexualundervisning i TV*, Linköping: Department of Behavioural Sciences and Learning, Linköpings universitet. (avhandling)

eftersom konsten att bejaka sin sexualitet och njuta mycket hänger på att känna till anatomin hos både sig själv och sin sex-partner.

Det som totalt har saknats är undervisning om maktstrukturerna som finns utifrån kön. För att förstå sig själv, sin situation och omvärlden är det ett oerhört viktigt perspektiv att beakta. Återigen kan vi här se vikten av en queer undervisning eftersom man där tar upp normerande och makt som uppstår i och med det.

Jag är *för* könsseparerade grupper eftersom det ibland behövs för att samhället ser ut som det gör, när det gäller maktperspektivet mellan män och kvinnor. Många tjejer behöver lära sig att *ta* plats och många killar behöver lära sig att *ge* plats. Visst, detta är inte alltid könsbestämt utan handlar snarare om hur vi har blivit uppfostrade. Men om det ska vara könsseparerade grupper ska det också undervisas om precis samma saker. Mina respondenter har alltså fått lära sig olika saker på grund av vilket biologiskt kön de tillhör, fast de anser att det inte borde vara så. Tjejernas undervisning har handlat om tjejers rätt att säga nej, alltså en risk, men vad händer då med deras bejakande? Killarnas undervisning handlar om teknik/praktik vilka är lika med bejakande, vart har deras riskundervisning tagit vägen?

En problematik som uppstår är den som jag diskuterat tidigare; queer kontra könsseparerade grupper. Det är ingen lätt fråga och jag har absolut inget svar. Det viktigaste är att varje individ känner sig trygg att uttrycka sig. Både när det gäller sin identitet och sina åsikter.

”Hur ser eleverna i årskurs 9 på undervisningen kring sexuella identiteter, normer och avvikelser?”

Vissa av eleverna har varit inne på att det saknas en queerteoretisk undervisning, men de använder inte just ordet queer. Detta beror på att deras lärare inte heller använder uttrycket för att beskriva ett normkritiskt tänkande. Informanterna använder istället *homosexuell* eller *bög* som ett slags samlingsnamn för alla utanför det normativa. Men som jag förstår det är deras fokus också då på den *manliga* homosexualiteten. Många av eleverna vill alltså ha en utökad undervisning för att, som en elev (kvinnlig) på Sälgskolan uttrycker det; *Vissa kanske har sådana känslor och andra förstår inte och andra blir fundersamma och en del som är helt anti. Jag tycker om man vet mer då kan man ta ställning till saker.* Medan en annan elev (manlig) på Askskolan tycker att det finns *ett tjat*. Han upplever det som att det, som antagligen från skolans håll handlar om att kunna sätta sig in i och acceptera folk som står utanför den heterosexuella normen, blir någonting tjatigt. Det kanske till och med har en motsatt effekt. Det finns ett starkt fördömande av de människor som går utanför ramarna, antingen det gäller ramarna för sitt sociala kön eller utanför den heteronormativa sexualiteten. När det kommer till genus är det ofta som så att de som går utanför gränserna som har satts upp, i och med det sociala könet, bedöms även gå utanför den heteronormativa sexualiteten.

Läraren i Bäckmans avhandling jobbar mycket efter att göra jämförelser mellan tjejer och killar, ifrågasätta skillnader och att förstå hur de uppstår. Praktiskt innebar det att läraren först utgick från en antagen, för klassen, gemensam ståndpunkt om köns lika rättigheter för att kort därefter konstatera att det inte finns någon rättvisa. Det uppstod diskussioner som i slutändan slutade med att de tillsammans kom fram till en positiv hållning; ”allas lika rätt till sexualitet och till en likvärdig tolkning av sina sexuella handlingar”.⁵⁵ Med andra ord finns det ett förhållningssätt som överensstämmer med queerteorin någonstans i våra ungdomar, det handlar bara om att locka fram det.

7.1 Förslag på vidare forskning

Det skulle vara intressant att om några år forska om hur sex- och samlevnadsundervisningen har förändrats efter Skolverkets kurser för lärare. Kan man då se skillnad på undervisningen bland de lärare som har gått kursen respektive de lärare som inte har gått kursen? Utgår den utbildningen från en queerteori? Om inte, varför inte? I och med den nya kommande läroplanen och lagen om likabehandlingsplanen borde queer verkligen finnas med.

I ett närmare perspektiv tycker jag att man kan ifrågasätta utbildning för lärare i sex- och samlevnadsämnet, vems ansvar är det? Varför har det inte prioriterats innan? Varför är det inte ett obligatoriskt ämne på landets olika lärarutbildningar? Jag tycker också att det skulle vara intressant att få reda på om det någonstans i Sverige finns en skola där sex- och samlevnadsundervisningen utgår från ett queerperspektiv? För att se vad de eleverna anser om sin sex- och samlevnadsundervisning. Känner alla sig mer inkluderade? Är *det* ”en skola för alla”? Något som en av de intervjuade eleverna uttryckte var ett behov av att man i skolan skulle ta upp avhållsamhet. Eftersom det var en elev som tog upp det verkar det vara något som saknas i dagens skola, varför? Det och, det ännu mindre omtalade, asexualiteten är även det något som går utanför den heteronormativa sexualiteten. Varför pratas det så lite om det?

Något som har blivit tydligt i och med denna uppsats är att homosexualitet anses manligt, vilket hör ihop med den förminskade kvinnliga sexualiteten. Är detta något som skolan befäster eftersom det saknas ett queerperspektiv på dagens sex- och samlevnadsundervisning?

---

⁵⁵

Bäckman, Maria (2003), *Kön och känsla. Samlevnadsundervisning och ungdomars tankar om sexualitet*, Stockholm: Makadam s. 103

7.2 Slutord

Vi vuxna, inkluderat mig, är väldigt bra på att bestämma vad unga människor behöver. Jag ville i och med denna uppsats låta några ungdomar i 15-årsåldern själva komma till tals när det gäller deras behov i skolans sex- och samlevnadsundervisning. Det var inte lätt. Det var inte lätt att lämna den förmanande personen utanför intervjusituationen och det var inte lätt att få den information jag ansåg mig behöva inför denna uppsats.

Inom sex- och samlevnadsundervisningen finns möjligheten att ha ett kritiskt förhållningssätt mot det normativa och jag har under mina intervjuer försökt att få fram hur denna undervisning sett ut, om de överhuvudtaget har haft någon och om det överhuvudtaget är något som de jag intervjuat önskar. Queer är inget nytt begrepp, det har funnits med i det officiella samtalet i ett decennium. Varför syns då inte queer mer i skolundervisningen? Här ser jag två möjliga förklaringar. Den ena är att skolan är ett tungrott maskineri där det generellt är svårt att implementera nya idéer och begrepp. Den andra, och för mig mer trolig, är att queer är ett kontroversiellt ämne. Queer ifrågasätter traditionella maktordningar, normer och strukturer. Att föra in en queer agenda i skolan skulle kunna upplevas som hotande för många och speciellt dem som har viktiga positioner att bevaka.

Vi måste ifrågasätta normerna för att *alla* ska känna sig välkomna, och något man inom skolväsendet ofta stöter på är parollen ”en skola för alla”, om just en inkluderande skola. Enligt Skolverket (2003) innebär *en skola för alla* en förenad integrerad verksamhet med maximalt lärande för alla oavsett kön, religion, etnicitet eller handikapp.⁵⁶ Så med andra ord så bidrar avsaknaden av queerteori i skolan till att alla inte kan känns sig inkluderade, innan vi inför det kan det inte bli ”en skola för alla”.

---

⁵⁶

Skolverket (2004), *Nationella utvärderingen av grundskolan 2003. Sammanfattande huvudrapport*, Rapport 250 2004, Stockholm: Fritzes

8. BILAGOR

8.1 Bilaga 1

FRÅGOR JAG STÄLLDE TILL LÄRAREN:

- Hur är sex- och samlevnadsundervisningen upplagd, vilka olika delar finns med?
- Är det olika för tjejer och killar?
- Har man någon sex- och samlevnadsundervisning inom något annat ämne?
- Under vilka årskurser får de undervisning inom ämnet?
- Vad lägger du in i ordet genus?

8.2 Bilaga 2

FRÅGOR JAG STÄLLDE TILL ELEVERNA:

1. När har ni haft sex- och samlevnadsundervisning?
2. Hur har det sett ut?
3. Vad har ni lärt er?
4. Vad har varit bra? Dåligt? Onödigt?
5. Vad har ni saknat, vad skulle ni önska, hur kunde det bli bättre?
6. Vart/Hur har ni lärt er annars?
7. Vad tycker ni om integrerad sex- och samlevnadsundervisning? Temaundervisning? Studiebesök? Informatörer? Könsindelade grupper?
8. Ska tjejer och killar lära sig olika saker?
9. Har undervisningen varit heteronormativ? Skulle ni vilja att den var mer neutral?
10. Hur har undervisningen runt HBTQ sett ut?
11. Har ni diskuterat kring makt och sex?
12. Den aktuella debatten från Skolfront...

9. KÄLLFÖRTECKNING

9.1 Tryckta källor

Adeniji, Anna (2008), *Inte den typ som gifter sig. Feministiska samtal om äktenskapsmotstånd*, Stockholm: Makadam

Ambjörnsson, Fanny (2004), *I en klass för sig. Genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*, Stockholm: Ordfront

Ambjörnsson, Fanny (2006), *Vad är queer?*, Stockholm: Natur & Kultur

Barnombudsmannens årsrapport (2004), *Älskar, älskar inte: om barns och ungas nära relationer*, Stockholm: Barnombudsmannen

Bolander, Eva (2009), *Risk och bejakande. Sexualitet och genus i sexualupplysning och sexualundervisning i TV*, Linköping: Department of Behavioural Sciences and Learning, Linköpings universitet. (avhandling)

Bäckman, Maria (1991), *Henne kan man kalla hora däremot*, Seminarieuppsats för påbyggnadskurs i etnologi, Stockholm: Stockholms Universitet, Etnologiska inst. (Stencil)

Bäckman, Maria (2003), *Kön och känsla. Samlevnadsundervisning och ungdomars tankar om sexualitet*, Stockholm: Makadam

De Beauvoir, Simone (1995), *Det andra könet*, Stockholm: Nordstedt

Eriksson, Sandra (2008), "Tonårshoran i Bollmora Centrum" I Carlsson – Andersson, Fredric & Piskin, Atila (red.), *En knuten näve i fickan. Om klass, normer och Vänstern*, Stockholm: Malmö: Yelah

Freud, Sigmund (2002), *Sexualiteten*, Stockholm: Natur & Kultur

Kulick, Don (1996), "Queer Theory: Vad är det och vad är det bra för?" I *Lamda Nordica*. Vol. 2, nr 3-4

Kulick, Don (2000), "Desired bodies", i Carlström et. al. (red.), *Embodying Culture. Perspectives on Transformations of Gender, Health and Sexuality in the Complex Society*, Botkyrka: Mångkulturellt centrum

Kvale, Steinar (1997), *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund: Studentlitteratur

Kvale, Steinar (2009), *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund: Studentlitteratur

Nationella kvalitetsgranskningar 1999 (2000), *Skolors arbete mot mobbning och annan kränkande behandling: sex- och samlevnadsundervisningen: undervisningen om tobak, alkohol och andra droger*, Stockholm: Statens skolverk

Poirier Martinsson, Roland (2009), *Undervisning eller sexpropaganda?*, SvD (091019)

Rosenberg, Tiina (2002), *Queerfeministisk agenda*, Stockholm, Atlas

Rubin, Gayle (1975/1997) "The traffic in Women. Notes on the "Political Economy" of Sex" i
Nicholson, Linda (red.) *The second Wave. A reader in feminist theory*, New York: Routledge

Skolverket (2004), *Nationella utvärderingen av grundskolan 2003. Sammanfattande huvudrapport, Rapport 250 2004*, Stockholm: Fritzes

9.2 Otryckta källor

RFSU:s hemsida, www.rfsu.se

